

Igaz... Eltemetted... nálam nélkül... És még egy... egy... rajta kívül. Rettenetes... A másik kis leánykám? A Zsuzsika?... amióta ide be vagyok zárva... A kis bogár?... aki megfázott...

És félve, várva leste a felesége minden mozdulatát. Egy lehellet is zajt vert volna a szobában.

Az asszony lassan felnézett és tagadólag intett: „Nem”, rebegte bágyadtan.

- Óh nem? súgta Márton alig érthetően. Nem is beteg? Jó. De nem is izented meg nekem, hogy baj van odahaza. Miért? Tán megvetettél engemet? Hát elvetemedett vagyok már? Megutáltál engemet?... Csak rosszul értettelek... Csak egy, de az: Rózsika... Vagy (s kételkedve rebegte) mintha még valamit mondtál volna? Rosszul hallottam, ugye? A fiamat, az én... én kis fiamat, a kis Mártont, idehozta, ugye, magaddal?

- Nem.

- Hát?

- Meghalt...

S arra csak egy keserves, idomtalan vad hang torkollott ki a Márton torkán, a karjai felemelkedtek az ég felé és a szegény ember összeesett, mint egy összeegyűrt rongy, amit elejtett a magasból egy erős kéz.

* * *

Schüller Róbertné sz. Ötves Marika

Emlékeim egy nagy magyar-örmény orvosról

Az elmúlt esztendő egyik Örmény Gyökerek Füzetében örömmel olvastam a kedves megemlékezést *Dr. Mártonffy István*, nekem csak Pista bácsiról. Ő volt Szilágy megye „mindenes” orvosa. A rokonai szá-
lak mellett egyszerű és nagyszerű egyénisége nagy hatással volt rám. Sajnos az idő elmosza az emlékeket, de ami még megmaradt, elmesélem.

Igaz ember volt Ő a szó legnemesebb értelmében, nyers és szókimondó modorával együtt. Nem volt szép, nagy, kidülledt szemek, fekete, bozontos haj, barna bőr, de alatta nemes szív dobogott. Ajtaja nyitva állt minden rendű-rangú ember előtt; anyagi ellenszolgáltatás nélkül gyógyított. Hatalmas tudással minden betegséget diagnosztizált és sokszor különleges gyógymódokat alkalmazott. Néha csak ránézett a betegre és tudta, hogy menthetetlen. 1940-ben kuruzslással vádolták és megtiltották, hogy gyermekeket gyógyítson.

Felesége, Balta Izi néni (hivatalos keresztnevét nem is tudom) mesélte, hogy a tiltást követően egyik este szekéren hoztak hozzá egy gyermeket. Látta, hogy nagyon beteg, de nem nyúlhatott hozzá, ezért kérte, rögtön vigyék kórházba. A gyermek útközben meghalt. Pista bácsi hetekig alig aludt, őrjöngött és kiabált: „embert öltem!”

Ugyanez történt édesapám halála alkalmával. Két hétig influenzás tünetekkel feküdt, Pista bácsi hetente kétszer látogatta, de csak akkor jött rá az agyhártyagyulladásra, amikor édesapám elvesztette az eszméletét. „Menthetetlen, embert öltem!” - kiáltott fel.

Sok legendát meséltek Róla megye-szerte. Nem is legendák, megtörtént esetek. Nem ismert rangot, címet, mindenkit tegezett, mindenki egyforma volt számára. Így történt meg, hogy a bárónőt is letegezte. (Lett is nagy felháborodás, de Pista bácsi nem vett róla tudomást.)

Kuruzslással vádolták, mert történt olyan eset is, hogy megvizsgálta a beteget, és tudta, menthetetlen. A beteg megkérdezte: „Mit ehetek, Doktor úr?” - „Ehetsz, ihatsz amit akarsz, két hét múlva úgyis meghalsz” - volt a válasz; és valóban, úgy is lett.

Krasznáról egy szép fiatal lányt vittek hozzá, aki hetek óta csuklott. Behívta a rendelőbe, keményen ráparancsolt: „Vetkőzz!” Közben Pista bácsi is nagy lendülettel dobta le a köpenyét és gombolta ki a zakóját. A lány megijedt és elkezdett szaladni, Pista bácsi utána. Kergette a vizsgálóasztal körül néhány per-
cig. A lány meggyógyult, elmúlt a csuklása.

1956-ban nővérem, Móra hazakerült szülni Nagykarolyból Krasznára, édesanyánkhöz. Felkeresték az ottani orvost, nevezetesen Cáprar Pityut, megbeszélni a szülést. Az orvos megvizsgálta a nyolc hónapos terhest és kijelentette, a gyermek halott, azonnal menni kell Kolozsvárra, egy adott címre (román orvoshoz), egy zárt borítékkal. Ott elveszik a babát. Ez délután történt; nagy volt a rémület, de drága édesanyánk ésnél volt, a következő busszal vitte nővéremet Szilágysomlyóra Pista bácsihoz. Vacsoránál találták a családot, így a vendégeket is asztalhoz invitálták. Étkezés közben Édesanyám beszámolt a törté-
tekről. Erre Pista bácsi lecsapta a kanalat és rohant a rendelőbe a hallgatóért. „Feküdj le!” parancsolt rá Mókára. Meghallgatta a szívhangot és így szólít: „Ahogy ez bement, úgy március közepén ki is jön.”

Zsoltika meg is született március 16-án épen, egészségesen. (A román orvos így akarta pusztítani a magyart.)

Egy másik alkalommal Édesanyánk barátnőjével szintén felkereste a híres orvost, mondván, már benne vagyunk a korban, jó lenne egy általános vizsgálat. A rendelőben laboratórium is volt, így hát Pista bácsi elvégezte a szükséges vizsgálatokat. (Tudni kell, hogy az ötvenes évek nagy nyomorában sem megfelelő ruhánk, sem elegendő élelmünk nem volt. Az akkor divatos harisnyatartó gombja már régen letört, így azt egy rózsaszín paplangomb helyettesítette.) Amikor vizeletet kellett adni, ott helyben (nem volt vizes-blokk), Pista bácsi meglátta a rózsaszín gombot és felkiáltott: „Nem is tudtam Bözsi, hogy oda is masnit kötsz!”

Férjem születési hiba következtében egyik szemével nem látott. Már hároméves volt, amikor ezt a szülei észrevették. Az természetes, hogy Mártonffy doktorhoz vitték. „Ezen nem lehet segíteni, de a jó szem úgy megerősödik, hogy pótolja a hibásat, csak a foglalkozást kell jól megválasztani” - mondta Pista bácsi. Így is történt; férjem egyetemet végzett, rengeteget olvasott, kutatott mint történész; idősebb korunkra jobban látott, mint én.

Apósom gyomorpanaszokkal kereste fel, Pista bácsi megvizsgálta és azt javasolta, étkezés után egy dl savas bort egy csepp citromsavval igyon meg. Amikor fizetni akart, Pista bácsi rámordult: „Mit akarsz, te szerencsétlen kistisztviselő, miből akarsz te nekem fizetni?”

Hatalmas tudása közismert volt, meghívták a kolozsvári orvosi egyetemre, de ő ezt visszautasította.

Sokoldalúságát az is igazolja, hogy gyógyszereket készített. Olyan ideggyógyászatra alkalmas orvosságot állított össze, amit sógora, dr. Balta Gyula bácsi (ideggyógyász) Budapesten eredményesen alkalmazott.

Drága Pista bácsi, a magyar-örmények egyik kiválósága eltávozott örökre; halála mindnyájunkat megrendített. Bár Szilágysomlyón ez akkoriban még ritkaságnak számított, helikopter szállította a klinikára, de már nem tudtak segíteni.

Pista bácsi, nem felejtünk!

* * *

Ismét egy hiánypótló könyv!

*Dr. Kapronczay Károly szerzőségével, Fancsali János szerkesztésében (ez utóbbi egy igen terjedelmes függelék összeállítását is jelenti, Fancsali erdélyi örmény tárgyú kutatásai során válogatta ki a dokumentálható személyeket) megjelent a Magyar-Örmény Könyvtár 8. kötete *Adatok a magyarörmény orvosok és gyógyszerészek történetéhez* címen.*

Kapronczay bevezető tanulmányában kitér arra, miként kerültek örmények Erdélybe, milyen volt a 17-18-ik században Magyarországon a gyógyítás, hogyan indult meg az orvosképzés, stb., egészen korunkig.

Olvashatunk ezután az „első fecskékről”, a 18-ik században a krakkói egyetemen tanuló Ákoncz, Gopcsa, Issekutz, Korbuly stb. orvostanokról, arról, hogy más erdélyi örmények között az orvosok is részt vettek a 48/49-es szabadságharcban.

A kötet kétségtelenül legérdekesebb része a Hírneves magyarörmények a hazai orvostudományban című rész, amely - ha jól számoltam - 35 rövidebb-hosszabb életrajzot tartalmaz Ábrahám Bogdántól Verzár Gyuláig. Nem kevésbé érdekes az Emlékek a magyarörmény orvostörténet köréből fejezet, amely dokumentumokat közöl, például kormányzati leiratot Szamosújvárhoz, amelyben kötelezik a várost, hogy állíttasson fel patikát.

A Magyarörmény orvosok és gyógyszerészek című lista összesen 374 nevet sorol fel, élőket és holtakat egyaránt, mindeniknél legalább a születési (és esetleg halálozási) dátumot, valamint diplomája megszerzésének évét is közölve. Mondanom sem kell, hogy ha az ember ezt a listát böngészi, jószerivel megtalálja benne szinte az egész Szongott-féle Genealógiát.

Jó, hogy van ez a könyv.

Bizonyára számos hibás adatot fedeznek fel benne azok, akik egy-egy személyt jobban ismernek, vagy éppen elmélyedtek a magyar orvos- illetve gyógyszerészet történetében.

De ismétlem, jó hogy van ez a könyv, hiszen ha már létezik egy adattár, az tovább csiszolható, pontosítható, bővíthető. Mint a szerkesztő bevezetőjében tudatosítja, hogy tisztában van a teljesség hiányával, de:

"...a jövőben számítunk tehát a kötet bővített változatának kiadására."